

UOT378

ÖMÜRBOYU TƏHSİL: MÜASİR CƏMİYYƏTİN TƏLƏBİ VƏ ZƏRURƏTİ**İsmət Şahlar oğlu Qəribov***SABAH qrupları, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0003-0402-5555**E-mail:** i.garibov02@gmail.com**Açar sözlər:** *ömürboyu öyrənmə, fasiləsiz təhsil***Ключевые слова:** *непрерывное обучение, непрерывное образование***Key words:** *lifelong learning, continuous education*

Ömürboyu təhsil anlayışı və mahiyyəti - Ömürboyu təhsil insanın doğulandan ömrünün sonuna qədər davamlı şəkildə öyrənməsi və biliklərini təkmilləşdirməsi prosesidir. Bu anlayış formal təhsildən (məktəb, universitet, peşə təhsili) tutmuş qeyri-formal (kurslar, təlimlər, sertifikat proqramları) və informal (öz-özünə öyrənmə, iş təcrübəsi, sosial öyrənmə) təhsil formalarını da əhatə edir. Ömürboyu təhsil, yalnız peşəkar inkişafı deyil, həm də şəxsi və sosial inkişafı təşviq edir, fərdlərin cəmiyyətə daha fəal və səmərəli şəkildə inteqrasiya olunmasına şərait yaradır.

Ömürboyu təhsilin tarixi inkişafı - Ömürboyu təhsil anlayışı XX əsrin ikinci yarısından etibarən təhsil siyasətində və nəzəriyyəsində mühüm yer tutmağa başlamışdır. Bu konsepsiya, fərdlərin həyat boyu davamlı olaraq bilik və bacarıqlarını yeniləməsinə və təkmilləşdirməsinə nəzərdə tutur. Təhsil nəzəriyyəsi və tarixi üzrə aparılan tədqiqatlar göstərir ki, təhsilin inkişafında praktik fəaliyyətlə yanaşı, nəzəri və tarixi aspektlər də mühüm rol oynayır. Bu yanaşma, cəmiyyətin sosial-iqtisadi, siyasi və mədəni baxımdan harmonik inkişafı üçün əhəmiyyətlidir [3].

Formal, qeyri-formal və informal təhsil anlayışları - Ömürboyu təhsil müxtəlif təhsil formalarını əhatə edir:

Formal təhsil: Dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə başa çatan təhsil formasıdır. Ümumi təhsil, ilk peşə-ixtisas təhsili, orta ixtisas təhsili və ali təhsil formal təhsilə misal ola bilər [1].

Qeyri-formal təhsil: Müxtəlif kurslar, dərnlər və fərdi məşğələlər vasitəsilə əldə edilən və dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə müşayiət olunmayan təhsil formasıdır. Bu təhsil forması, fərdlərin müəyyən sahələrdə bilik və bacarıqlarını artırmaq üçün istifadə olunur [1].

İnformal təhsil: Özünütəhsil yolu ilə biliklərə yiyələnmənin formasıdır. Bu, fərdlərin şəxsi təşəbbüsü ilə, müstəqil şəkildə əldə etdiyi bilik və bacarıqları əhatə edir [1].

XXI əsrdə ömürboyu təhsilin yeni tələbləri - Sürətli texnoloji inkişaf və qloballaşma, fərdlərin bilik və bacarıqlarını daim yeniləməsinə zəruri edir. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasında qeyd olunur ki, təhsil insanlara texnologiyaları çevik mənimsəmək, əmək bazarında layiqli yer tutmaq və ömür boyu təhsil prosesinə qoşulmaq imkanı verir [2]. Bu səbəbdən, XXI əsrdə ömürboyu təhsil, fərdlərin həm peşəkar, həm də şəxsi inkişafı üçün əvəzolunmaz bir vasitə kimi qəbul edilir. Qloballaşma, iqtisadi, texnoloji, siyasi və mədəni sahələrdə geniş və əhəmiyyətli dəyişikliklərə səbəb olur. Təhsil müəssisələri, qloballaşmanın gətirdiyi yeni reallıqlara uyğun olaraq proqramlarını və tədris metodlarını yenidən nəzərdən keçirməlidirlər. Bu, tələbələrin qlobal əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün vacibdir [4].

Texnoloji inkişaf təhsil prosesini və metodlarını dəyişdirir. İnternet və rəqəmsal texnologiyaların geniş yayılması, onlayn təhsil platformalardan və rəqəmsal resurslardan istifadəni artırır. Bu, təhsilin daha əlçatan və çevik olmasına imkan yaradır, amma eyni zamanda müəllim və tələbələrdən yeni bacarıqlar tələb edir.

Əmək bazarında dəyişikliklər və ömürboyu öyrənmənin rolu - Əmək bazarı, qloballaşma və texnoloji inkişafın təsiri ilə sürətlə dəyişir. Yeni peşələr yaranır, bəzi ənənəvi peşələr isə əhəmiyyətini itirir. Bu dəyişikliklər, fərdlərin əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini qorumaq üçün bilik və bacarıqlarını daim yeniləməsinə tələb edir.

Ömürboyu öyrənmə, fərdlərin bu dəyişikliklərə uyğunlaşmasına və yeni imkanlardan yararlanmasına kömək edir. Davamlı təhsil, fərdlərin yeni bilik və bacarıqlar əldə etməsinə, mövcud biliklərini təkmilləşdirməsinə və əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşmasına şərait yaradır. Bu, həm fərdi, həm də cəmiyyətin ümumi inkişafı üçün əhəmiyyətlidir.

Ömürboyu təhsil, fərdlərin şəxsi və peşəkar inkişafını dəstəkləyir. Eyni zamanda ömürboyu təhsil, fərdlərin cəmiyyətə daha fəal və səmərəli inteqrasiyasına şərait yaradır. Davamlı öyrənmə, insanların sosial bacarıqlarını inkişaf etdirir, onların cəmiyyətin müxtəlif sahələrində fəal iştirakını təmin edir və onların əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini yüksəldir. Tədqiqatlar göstərir ki, ali təhsil alan şəxslərin məşğulluq imkanları və gəlir səviyyəsi daha yüksəkdir. Məsələn, ABŞ və Avropa İttifaqında universitet məzunlarının orta gəlir səviyyəsi, ali təhsili olmayanlarla müqayisədə 60-75% daha yüksəkdir. Bu nisbət Braziliya, Çili və Türkiyə kimi ölkələrdə təxminən 150%-ə çatır [6].

İqtisadi inkişafa və innovasiyalara töhfəsi - Ömürboyu təhsil, iqtisadi inkişafın və innovasiyaların əsas amillərindən biridir. Təhsil, insanlara yeni bilik və bacarıqlar qazandıraraq, onların məhsuldarlığını və gəlir səviyyəsini artırır. Bu da öz növbəsində, iqtisadi inkişafa və yoxsulluğun azaldılmasına töhfə verir. Təhsilin iqtisadi inkişafa təsiri ilə bağlı tədqiqatlar göstərir ki, təhsil, iqtisadi artıma təkan verir və ölkənin ÜDM-nin artmasına səbəb olur [7].

Müasir dövrdə ömürboyu təhsilin tətbiqi və problemləri - Ömürboyu təhsil, müasir cəmiyyətin dinamik tələblərinə cavab vermək üçün vacib bir vasitədir. Bu təhsil yanaşması, fərdlərin bilik və bacarıqlarını daim yeniləməsinə imkan yaradır və cəmiyyətin ümumi inkişafına töhfə verir. Lakin, ömürboyu təhsilin tətbiqi prosesində bir sıra imkanlar və problemlər mövcuddur.

Müasir texnologiyalar, ömürboyu təhsil üçün geniş imkanlar və platformalar təqdim edir. Onlayn təhsil platformaları, fərdlərə istənilən vaxt və məkanda öyrənmə imkanı yaradır. Məsələn, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) Ömürboyu Təhsil Mərkəzi, müxtəlif kurslar təklif edir və hər bir tələbə üçün fərdi kabinetlər yaradır. Bu kabinetlərdə dərs vəsaitləri və dərslərin video yazıları yerləşdirilir ki, bu da öyrənmə prosesini daha əlçatan və rahat edir [8].

Bundan əlavə, müxtəlif onlayn platformalar və mobil tətbiqlər vasitəsilə fərdlər müxtəlif sahələrdə bilik və bacarıqlarını artırmaq imkanı əldə edirlər. Bu platformalar, ömürboyu təhsilin daha geniş kütlələrə çatdırılmasına və fərdlərin öz inkişaflarını davam etdirməsinə şərait yaradır.

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə isə ömürboyu təhsilin tətbiqi müəyyən çətinliklərlə üzləşir. Ömürboyu təhsilin inkişafı üçün əlavə səylər və resurslar tələb olunur. Bu ölkələrdə təhsil sistemlərinin maliyyələşdirilməsi, infrastrukturun yetərsizliyi və rəqəmsal texnologiyaların məhdud əlçatanlığı kimi problemlər mövcuddur. Təhsil sisteminin inkişafı və davamlılığı üçün adekvat maliyyə resurslarının təmin edilməsi vacibdir. Lakin, bəzi ölkələrdə təhsil sisteminin maliyyələşdirilməsi kifayət qədər deyil və bu da ömürboyu təhsilin tətbiqini çətinləşdirir [9].

Digər bir problem isə rəqəmsal texnologiyaların əlçatanlığı ilə bağlıdır. Onlayn təhsil platformalarının effektiv istifadəsi üçün yüksək sürətli internet və müvafiq texnoloji avadanlıqların mövcudluğu vacibdir. Lakin, bəzi bölgələrdə bu resurslar məhduddur və bu da ömürboyu təhsilin tətbiqini məhdudlaşdırır.

Bundan əlavə, fərdlərin ömürboyu təhsilə motivasiyası və marağı da əhəmiyyətli bir göstəricidir. Təhsil sistemləri və cəmiyyət, fərdlərin davamlı öyrənməyə olan marağını artırmaq üçün təşviqedici tədbirlər görməlidir.

Azərbaycan kontekstində ömürboyu təhsil - Ömürboyu təhsil, Azərbaycanın təhsil siyasətində mühüm yer tutur və ölkənin davamlı inkişaf strategiyalarının əsas komponentlərindən biri hesab olunur. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası, ömürboyu təhsilin əhəmiyyətini vurğulayır və bu sahədə bir sıra prioritet istiqamətlər müəyyən edir. Strategiyada qeyd olunur ki, müasir tələblərə cavab verən və ömürboyu təhsili təmin edən təhsil infrastrukturunun yaradılması vacibdir. Bu məqsədlə, kitabxana fəaliyyətinin modernləşdirilməsi və rəqəmsal təhsil resurslarından istifadə imkanlarının genişləndirilməsi kimi tədbirlər nəzərdə tutulur [10]. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi (AzMKÇ) təsdiq edilmişdir ki, AzMKÇ, milli kvalifikasiyaların sistemləşdirilməsi üçün əsas sənəd olaraq, ömürboyu təhsilin inkişafına və təhsil sisteminin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına xidmət edir [11].

Yerli və beynəlxalq təcrübələrin müqayisəsi - Azərbaycanda ömürboyu təhsilin inkişafı istiqamətində atılan addımlar, beynəlxalq təcrübələrlə müqayisədə müəyyən oxşarlıqlara və fərqlərə malikdir. İnkişaf etmiş ölkələrdə ömürboyu təhsil sistemləri daha geniş yayılmış və müxtəlif formalarda təşkil olunmuşdur. Məsələn, Avropa ölkələrində ömürboyu təhsil proqramları geniş yayılmışdır və fərdlərin peşəkar və şəxsi inkişafını dəstəkləyir.

Azərbaycanda isə ömürboyu təhsilin inkişafı üçün UNEC Ömürboyu Təhsil Mərkəzi kimi qurumlar fəaliyyət göstərir. Bu mərkəzlər, beynəlxalq təcrübəni əsas götürərək, Azərbaycan bazarının real ehtiyaclarına uyğun kurslar və proqramlar təklif edir. Bu yanaşma, ölkədə ömürboyu təhsilin inkişafına və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına töhfə verir [8].

Lakin, ömürboyu təhsilin inkişafı prosesində bəzi çətinliklər də mövcuddur. Məsələn, rəqəmsal texnologiyaların əlçatanlığı və istifadəsi sahəsində bəzi məhdudiyyətlər mövcuddur ki, bu da ömürboyu təhsilin tətbiqini çətinləşdirir. Bu səbəbdən, beynəlxalq təcrübələrin öyrənilməsi və yerli şəraitə uyğunlaşdırılması, ömürboyu təhsilin inkişafı üçün vacibdir. Cəmiyyət və dövlət, ömürboyu təhsilin inkişafı üçün birgə səylər göstərməlidir. Dövlət, təhsil siyasətini ömürboyu təhsili dəstəkləyəcək şəkildə formalaşdırmalı, müvafiq qanunvericilik bazasını yaratmalı və təhsil infrastrukturunu inkişaf etdirməlidir. Cəmiyyət isə, ömürboyu təhsilin əhəmiyyətini qəbul etməli və fərdləri bu prosesə cəlb etməlidir. Təhsil müəssisələri, müxtəlif yaş qruplarına və ehtiyaclara uyğun proqramlar hazırlamalı və tədris metodlarını müasir tələblərə uyğunlaşdırmalıdır.

Ömürboyu təhsilin gələcəyi, texnoloji inkişaf və global dəyişikliklərlə sıx bağlıdır. Rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı, təhsil sahəsində yeni imkanlar və çağırışlar yaradır. Onlayn təhsil platformaları və rəqəmsal resurslar, fərdlərə istənilən vaxt və məkanda öyrənmə imkanı təqdim edir. Bu, ömürboyu təhsilin daha geniş kütlələrə çatdırılmasına və fərdlərin öz inkişaflarını davam etdirməsinə şərait yaradır. Lakin, rəqəmsal uçurum və texnoloji infrastrukt-

turun məhdudiyyəti kimi problemlər də mövcuddur. Bu səbəbdən, rəqəmsal təhsil infrastrukturunun inkişafı və texnoloji bərabərliyin təmin edilməsi vacibdir.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə sürətli texnoloji inkişaf, qloballaşma və əmək bazasının dəyişkənliyi fərdlərin bilik və bacarıqlarını daim yeniləməsini zəruri edir. Ənənəvi təhsil sistemi insanlara müəyyən bir yaş dövründə bilik qazandırsa da, bu biliklərin uzunmüddətli perspektivdə yetərsiz olması, yeni şəraitlərə uyğunlaşma zərurəti ömürboyu təhsili vacib hala gətirir. XXI əsrdə bilik və informasiya cəmiyyətinə keçid baş verdikcə, hər bir insanın davamlı olaraq yeni bacarıqlar əldə etməsi və biliklərini yeniləməsi uğurlu həyat və karyera üçün əsas şərtə çevrilir.

İnformasiyanın sürətlə artdığı və dəyişdiyi bir dövrdə peşə sahəsində rəqabətə davamlı qalmaq, iqtisadi və sosial həyatda aktiv iştirak etmək üçün insanlar yeni bilik və bacarıqlara yiyələnməlidir. Ömürboyu təhsil bu ehtiyacları ödəyərək fərdlərə davamlı inkişaf və yeniliklərə uyğunlaşma imkanı yaradır. Bu yanaşma təkcə peşəkar biliklərin artırılması ilə məhdudlaşmır, həm də insanın sosial, mədəni və şəxsi inkişafını təmin edir.

Problemin elmi yeniliyi. Ömürboyu təhsil müasir cəmiyyətdə yalnız təhsil sahəsinin deyil, həmçinin sosial, iqtisadi və texnoloji sahələrin transformasiyası üçün strateji bir konsepsiya kimi çıxış edir. Müasir dövrdə texnologiyaların sürətli inkişafı və rəqəmsal transformasiya biliklərin və bacarıqların daim yenilənməsini tələb edir. Bu səbəbdən, ömürboyu təhsil konsepsiyası ənənəvi təhsil anlayışlarından fərqli olaraq, insan həyatının bütün mərhələlərini əhatə edir və fasiləsiz öyrənmə mədəniyyətini təşviq edir.

Problemin praktiki əhəmiyyəti və tətbiqi. Ömürboyu təhsilin praktiki əhəmiyyəti, onun fərdlərin şəxsi və peşəkar inkişafını dəstəkləməsi, əmək bazasının tələblərinə uyğun yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması və sosial integrasiyanın təşviq olunmasından ibarətdir. Müasir dövrdə sürətli texnoloji dəyişikliklər və qloballaşmanın təsiri ilə rəqabətə davamlı olmaq istəyən hər bir şəxs yeni bilik və bacarıqlar əldə etməli, mövcud biliklərini təkmilləşdirməlidir.

Nəticə - Ömürboyu təhsil, müasir cəmiyyətin inkişafında və fərdlərin şəxsi inkişafında əvəzsiz bir rol oynayır. Bu yanaşma, fərdlərin bilik və bacarıqlarını daim yeniləməsinə, əmək bazasının dəyişən tələblərinə uyğunlaşmasına və cəmiyyətin ümumi inkişafına töhfə verir. Lakin, ömürboyu təhsilin effektiv tətbiqi üçün bir sıra tədbirlər və strategiyalar tələb olunur.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Haqqında Qanunu, 833-IIIQ (2009). E-qanun.az. <https://e-qanun.az/framework/18343>
2. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası (2013). President.az. <https://president.az/az/articles/view/9779>
3. Cəbrayilov, İ. (2019). Təhsilin nəzəriyyəsi və tarixi: fəaliyyətin trayektoriyası. Azərbaycan Məktəbi Jurnalı. <https://as-journal.edu.az/t%C6%8Fhsilin-n%C6%8Fz%C6%8Friyy%C6%8Fsi-v%C6%8Ftarixi-f%C6%8Faliyy%C6%8Ftin-trayektoriyasi>
4. Azərbaycan Dillər Universiteti. (n.d.). Qloballaşmış dünyada ali təhsilin perspektivləri. ADU.edu.az. <https://adu.edu.az/az/xeberler/xeberler/3023.html>

5. İzcosoft. (2022, Aprel 5). Rəqəmsal Transformasiya nədir? Nəyi əhatə edir? İzcosoft.com. <https://www.izcosoft.com/blog/r-q-msal-transformasiya-n-dir-n-yi-hat-edir-a-15>
6. <https://tehsil.biz/news/az/24154/Mstqil->
7. <https://unec.edu.az/application/uploads/2022/11/Abdullayev-Tural-B-y-kxan.pdf>
8. Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti. (n.d.). Ömürboyu Təhsil Mərkəzi. UNEC.edu.az. <https://unec.edu.az/education/omurboyu-tehsil-merkezi/>
9. Azərbaycan Məktəbi Jurnalı. (2021). Təhsil sisteminin maliyyələşdirilməsi prosesi təhsilin inkişafı üzrə dövlət strategiyasının əsas istiqamətlərindən biri kimi. AS-Journal.edu.az. <https://as-journal.edu.az/t%C6%8Fhsil-sisteminin-maliyy%C6%8Fl%C6%8Fsdirlm%C6%8Fsi-prosesi-t%C6%8Fhsilin-inkisafi-uzr%C6%8F-dovl%C6%8Ft-strategiyasinin-%C6%8Fsas-istiqam%C6%8Ftl%C6%8Frl%C6%8Fn-biri-kimi>

И.Ш. Гарибов

**Непрерывное образование: требование и необходимость
современного общества
Резюме**

Непрерывное обучение подразумевает процесс непрерывного обучения людей и играет важную роль в развитии современного общества. Такой подход подчеркивает, что образование не ограничивается школами и университетами, а скорее, что возможности обучения существуют в любом возрасте и при любых обстоятельствах. Непрерывное обучение способствует личностному и профессиональному развитию личности, способствует социальной интеграции и экономическому развитию. Эта концепция также повышает общее благосостояние общества и обеспечивает социальную справедливость. Непрерывное обучение можно выразить как изменчивое, разнообразное, гибкое обучение, которое может продолжаться на протяжении всей жизни, независимо от времени и места.

I.Sh. Garibov

**Lifelong learning: a requirement and necessity of modern society
Summary**

Lifelong learning refers to the lifelong learning process of individuals and plays an important role in the development of modern society. This approach emphasizes that education is not limited to schools and universities, but rather that learning opportunities exist at all ages and in all circumstances. Lifelong learning supports the personal and professional development of individuals, contributes to social integration and economic development. This concept also increases the general well-being of society and ensures social justice. Lifelong learning can be expressed as learning that is changeable, diverse, flexible and can be continued throughout life, regardless of time and place.

Redaksiyaya daxil olub: 27.02.2025